

**Dega žvakelės ant vėlių kalnelių:
Įspūdžiai iš 2010 metų spalį vykusios tarptautinės mokslinės konferencijos
„Vilniaus Bernardinų kapinės 200 metų“**

Graži iniciatyva prieš visuotiną mirusiųjų pagerbimo laiką bendromis pastangomis sutvarkyti neprižiūrimas kapavietes, o per visų Šventųjų dieną – lapkričio 1-ąją ar per Vėlines – lapkričio 2-ąją – ant jų uždegti žvakelę. Spalio 21 d. Vilniuje vyko neprižiūrimų kapų tvarkymas. Prie jo prisidėjo ir Pilaitės vidurinės mokyklos dešimtų ir vienuoliktų klasių moksleiviai. Jie tvarkė Rasų kapines. Pilaitė taip pat turi kapinaičių. Bet jos nedidelės ir dar neblogai prižiūrimos artimųjų. Betgi Vilniuje kapinaičių ir kapinių apstu, kurioms jau reikalingas dėmesys iš šalies, o senesnių ir didesnių sutvarkymui būtina svari valstybės pagalba. Tarp tokių – Bernardinų kapinės. Apie pastangas jas sutvarkyti ir apie nuveiktus darbus galima sužinoti iš joms skirtos tarptautinės mokslinės konferencijos dalyvės pilaitiškės Angelės Šarlauskienės įspūdžių:

Augant miestams, įsigalint krikščionybei – mirusių laidojimo vietomis būdavo pasirenkamos bažnyčios ir jų teritorija. Europoje jau XVIII a. antroje pusėje pastebima tendencija miestiečius laidoti už miesto. Taip spręsta miestams plėstis būtinos laisvos vietos problema. Be to, tai mažino galimybę plisti infekcinėms ligoms. Kapinėms už miesto kurti būdavo pasirenkamos ganėtinai vaizdingos vietos. Nemažai tokių kapinių pasidarė įspūdingais valstybinės reikšmės nekropoliais, kuriuose amžinojo poilsio atguldavo daug iškilių asmenų. Dėl ten pastatytų įspūdingų antkapių, koplyčių, rūsių, kolumbariumų, tokios kapinės tampa populiaria turistų lankymosi vieta. Todėl siekiama, kad tokios kapinės tinkamai atrodytų. Iš dalies ir pagal jų sutvarkymą ir priežiūrą vertinama valstybės kultūra, politikų veikla. Lietuvoje prie tokių nekropolių priskiriamos Vilniaus Bernardinų kapinės:

Dabartinės Bernardinų kapinės įsteigtos vokiečių šv. Martyno Romos katalikų kongregacijos iniciatyva 1810 metais spalio mėnesį Užupio rajone, vaizdingame dešiniajame Vilnelės šlaite. Nežiūrint kiek istorinių negandų išgyveno Vilnius, šios kapinės menkai pakito. Jos ir šiuo metu džiugina atsinaujinusių veidų tiek vilniečius, tiek jo svečius. Kaip žinia, pas mus tokie darbai lengvai neprasideda ir sklandžiai nevyksta. Dažnai iki jų ilgas ir erškėčiais klotas kelias. Bet jis sėkmingai įveiktas. Apie tai buvo galima sužinoti iš 2010 metų spalio antroje pusėje Vilniaus rotušėje vykusios mokslinės konferencijos „Vilniaus bernardinų kapinėms 200 metų“. (Beje, 2010 metai paskelbti Vilniaus Bernardinų kapinių 200 metų sukakties paminėjimo metais). Ši konferencija apvainikavo daugiau nei penkis metus trukusio intensyvaus šių kapinių atnaujinimo ir platesnio populiarinimo darbus. Lemtingas žingsnis tokio užmanymo linkme žengtas 2005 metais, Lietuvoje lankantis lenkų prezidentui Aleksandriui Kvasnevskiui. Jis kartu su mūsų prezidentu Valdu Adamkumi apsilankė šiose kapinėse ir dalyvavo įmūrijant Bernardinų kapinių vartuose lentą, kurioje skelbiama „Ne visas mirsiu“.

Tai tarsi pasižadėjimas, kad šių kapinių atgaivinimo iniciatyva bus globojama šių pirmųjų Lietuvos ir Lenkijos valstybių asmenų. Išties tai iškalbingas užrašas, vedantis prie supratimo, kad

nemiršta tai, kas prisimenama. Taigi, nemiršta gyvųjų atmintis apie išėjusius, kurie apie save jau nieko nebegali pasakyti, bet jų nuveiktus darbus gali prisiminti gyvieji, kai su jais susipažįsta ir juos įvertina. Šis užmanymas apaugo kūnu, kai Adomo Mickevičiaus Lietuvos ir Lenkijos santykių rėmimo fondas, vadovaujant iškiliai istorinio paveldo puoselėtojai Gražinai Drėmaitei, ėmėsi šios iniciatyvos materializavimo. Prie to prisijungė Kultūros paveldo departamentas, Lenkijos Respublikos Kovų ir atminties apsaugos taryba, Vilniaus miesto savivaldybė. Bendrų pastangų rezultatas – restauruota apie 150 vertingesnių antkapinių paminklų, sutvirtintas pietinis kapinių šlaitas, o nustačius iškilaus fotografo Juozapo Čechavičiaus palaidojimo vietą, joje atidengtas antkapinis paminklas.

Konferencijoje klausantis ženklų šios srities tyrėjų pranešimų, maloniai nuteikė faktas, kad Bernardinų kapinės išliko nepakitusios ir nebuvo iškeltos, nors to siekta, kuomet keliems miesto gyventojams neįtiko artima mirusiųjų kaimynystė. Už jau paskirtos ir pradėtos laidoti vietas išsaugojimą stoji 21 asmenų iniciatyvinė grupė. Ji raštu kreipėsi net į patį carą Aleksandrą II. Pasiiekta, kad kapinėms būtų palikta jau paskirtoji vieta.

Pranešėja istorikė Vida Girininkienė – viena iš Bernardinų ir į jas panašių kapinių tyrinėjimo pionierių, kai sovietmečiu jos nelaikytos mokslo tyrimų objektu, apgailestavo, kad nepavyko išvengti Bernardinų kapinių kaimyninio apstatymo šio okupacinio laikotarpio statiniais. Tokie statiniai šias kapines griozdiškai atitveria nuo šalia esančių išpūdingų senamiesčio barokinių bažnyčių bokštų. Tai pasimato medžiams numetus lapus ir tai nepasitarnauja darnesniai reginiui, kurio pagrindas šių kapinių ir miesto panašių architektūros stilių statiniai:

Jaunasis tyrėjas Kšištofas Tolkačevskis iš Vilniaus universiteto nemažai nusipelnė atgaivinant nuo laiko nutrupėjusių paminklinių lentų užrašus, prikeliant epitafijas gyvenimui bei jas tikslinant. Jos pakankamai iškalbingos ir liudija mirusio ir artimųjų santykius, jo biografijos detales.

Patikimas informacijos šaltinis, tikslinantis paminklinių įrašų turinį, aiškinantis, kas ir kur iš tikro palaidota Bernardinų kapinėse, kokios čia atgulusių mirties priežastys, tai valstybiniame archyve ir Vilniaus Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje saugomi dokumentai. Jie tvirtas pamatas tolimesniems šių kapinių tyrinėjimams, gilesniems apibendrinimams, siekiant atkurti paminklų

autentišką. Jų pagrindu Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus darbuotoja Ingrida Pajėdaitė pastebėjo, kad ankstesniaisiais laikais irgi reikėdavo iš valstybinių institucijų gauti leidimą laidojimui kapinėse. Pavyzdžiui, carinės Rusijos viešpatavimo laikais toks leidimas vadinosi „Bilietas“. Beje, šią tyrėją nustebino, kad tokiuose dokumentuose daug netikslumų. Neaišku, koku būdu ir kodėl taip atsitikdavo? Ar tai valdiškų tarnautojų, ar kunigų, kurių įrašas tarsi ir būdavo pagrindas tokiam dokumentui parengti, aplaidumas?

Mėginta išsiaiškinti ir apibendrinti palaidotų Bernardinų kapinėse mirčių priežastis ir amžių. Tam pasitarnavo krikščioniškų kongregacijų mirusiųjų registracijos knygų įrašai. Čia mirties priežastis dažniausia ta, kurią nurodydavo mirusiojo aplinka. Įrašus apibendrinęs istorikas Virgilijus Pugačiauskas, pastebėjo, kad šiose kapinėse palaidotų žmonių amžius augant medicinos lygiui didėjo, o ypač sumažėjo buvęs labai didelis vaikų iki dviejų metų mirtingumas.

Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direktorė Audronė Kasperavičienė akcentavo: „Bernardinų kapines galime pagrįstai laikyti ne tik iškilų asmenų nekropoliu, bet ir menui reikšmingų statinių vieta. Jie pagal stilių turi daug panašumo su Europos, o ypač Lenkijos, analogiškais statiniais. Čia daug antikos laikų stiliumi sukurtų statinių, kuriems nesvetima romantizmo dvasia“.

Pasidžiaugta, kad nuošalyje Bernardinų kapinių tyrinėjimų ir tvarkymo neliko jauni žmonės. Talkino ne vienas čia praktiką atlikti nukreiptas Vilniaus pedagoginio universiteto studentas.

Bernardinų kapinių atgaivinimo ir jų paviešinimo darbus vainikavo didelės apimties fundamentali knyga „Vilniaus bernardinų kapinės 1810-2010“ (apie 800 puslapių) – pirmasis tokios pobūdžio leidinys Lietuvoje lietuvių ir lenkų kalbomis.

Čia pateikta daug iškilų lietuvių ir lenkų asmenų biografijų su portretais ir antkapių atvaizdais. Įtraukta kapinių schema padeda orientuotis, kur ir kas palaidota. Su Bernardinų kapinėse palaidotais kai kuriais asmenimis esame vienaip ar kitaip susiję. Pavyzdžiui, susidūrusiems su botanika, nemažai pasako Juozapo Jundzilo pavardė ir jo ekspedicijos, tyrinėjant paplitusius Lietuvoje augalus. Daugeliui atmintin įstrigęs dailininko Kanuto Rusecko „Pjovėja“ paveikslas, populiarintas

jei ne albumuose, tai ant saldinių dėžučių. Čia palaidota daug iškilių Vilniaus universiteto profesorių, kurie mokslo tiesų mokė lenkų, lietuvių, baltarusių jaunimą. Čia ilsisi ir Leonas Borovskis – Vilniaus universiteto profesorius. Jis vienas pirmųjų susipažino su lietuviams ir lenkams svarbaus dainiaus Adomo Mickevičiaus eilėmis ir konstatavo, jog tai naujasis poezijos genijus. Nemažai Bernardinų kapinėse palaidota ir kovotojų prieš carinę priespaudą. Tai Apolinaras Boguševičius, Stanislovas Stanevičius, Zofija Baufalova ir kiti. Šiomis pavardėmis nesibaigia šis įstabus abiem tautoms – lietuvių ir lenkų – nusipelnusių asmenų nekropolis.

P. S. Su amžinybe gyvuosius ir mirusius sujungia Vėlinių žvakelės. Pasižvalgius po ankstesniųjų laikų kapines, peršasi mintis, išėjusieji dažniausiai ilsisi apžėlusiuose kauburėliuose jau po vešlia žole. Dažnai tokie kauburėliai apžėlę vešlia žole tik todėl, kad nebėra kam jų šviežiai apsodinti gėlėmis ir krūmynais. Bet ir tokia žaluma, iš pirmo žvilgsnio atrodanti kaip gyvųjų aplaidumas, maloniai nuteikia akį. Ateinančioms kartoms beliktų pasirūpinti, kad ant jų nesikurtų naujakuriai, o būtų atnaujinami čia stovintys paminklai bei jų užrašai. Atnaujinti paminkliniai užrašai gyviesiems primintų apie būties prasnę, kokią suprato išėjusieji į anapus, arba užrašai, kuriuos išėjusiems parinko ar sugalvojo jų artimieji. Išties tam reikalingos ne tokios ir didelės išlaidos. Beje, turint norą, visada galima surasti lėšų, kaip ir tokiai iniciatyvai įgyvendinti suburti savanorių būrelį. Svarbiausia, kad toks noras kiltų. Per Vėlines ant tokių žaliuojančių kauburėlių uždegta žvakelė – ženklas, jog prisimename tuos, kuriems jau atsivėrė didžioji būties paslaptis – Mirties virsmas. Kažkuria prasme mirusieji pranašesni už gyvuosius. Jie jau žino mirties paslaptį. Mirtis kartais prilyginama poilsui po atliktų svarbių ir ne tokių svarbių pagal žmogiškąjį vertinimą darbų žemėje. Regis, žaliuojantys kauburėliai vėlių kalneliuose – amžinoji ir gyvoji mūsų tautos atmintis. Jie tarsi liudija priklausymą toms pačioms šaknims. Kai per Vėlines ant tokio kauburėlio uždegame žvakelę, tarsi tokiu veiksmu patvirtiname savo bendrystę su išėjusiais į amžinybę ir sau atskleidžiame esminę būties paslaptį – visi esame kilę iš panašios į uždegtą žvakelės – amžinybės simbolio – šviesos.

Parengė konferencijos dalyvė Angelė Šarlauskienė